

Włodzimierz Jarosław Olek*

Forma pisemna z datą pewną (cz. I)

Unormowanie formy oświadczenia woli jest kwestią bardzo istotną z punktu widzenia prawidłowego funkcjonowania obrotu cywilnoprawnego. Od tego, w jakiej formie zostanie złożone oświadczenie woli, zależy, czy będzie ono miało prawną doniosłość i czy doprowadzi do powstania skutków prawnych zamierzonych przez uczestników czynności. Istotne jest zatem, by dążyć do tego, by przepisy dotyczące tego zagadnienia były jasne i czytelne dla jak najszerszego kręgu odbiorców. Inaczej bowiem może dojść do powstania sytuacji niepewności obrotu cywilnoprawnego.

Podkreślić należy, że w polskim ustawodawstwie, podobnie jak w większości systemów prawnych, przyjmowana jest zasada swobody formy czynności prawnych. Została ona wyrażona w art. 60 k.c., który stanowi, że „wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny”. Od tej zasady przewidziano w niektórych przypadkach wyjątki. Przyjmują one postać unormowanego w ustawie wymogu złożenia oświadczenia woli w określonej formie szczególnej. Podobne obostrzenia mogą wprowadzić również sami uczestnicy obrotu poprzez zawarcie między sobą tzw. *pactum de forma*. Kształt unormowania poszczególnych form czynności prawnych stanowi natomiast wyraz kompromisu między wartościami pewności oraz szybkości i minimalizacji kosztów obrotu cywilnego. Wymaga też podkreślenia fakt, że przepisy

---

* Aplikant notarialny – Izba Notarialna w Łodzi.

zastrzegające formę szczególną czynności prawnej stanowią wyjątki od zasady i jako takie nie mogą być wykładane rozszerzająco (kosztem swobody formy czynności prawnych).

Zastrzeżenie w ustawie szczególnej formy dla dokonania niektórych czynności prawnych służy realizacji określonych, założonych przez ustawodawcę celów. Przede wszystkim chodzi o uchylenie wątpliwości, czy dana osoba faktycznie złożyła oświadczenie woli – mamy wówczas do czynienia z wyraźnym rozdzieleniem fazy przygotowawczej od chwili rzeczywistego dokonania czynności. Ponadto umożliwia to zabezpieczenie przeprowadzenia dowodów na wypadek ewentualnego sporu na tle czynności. Jednocześnie konieczność dopełnienia dodatkowych formalności przy zawieraniu umów powoduje, że strony rządziej podejmują pochopne i nieprzemyślane decyzje, rządziej również pojawiają się czynności wadliwe. W dalszej kolejności wymienia się zapewnienie jawności zawieranych umów wobec osób trzecich, uzyskanie fachowej porady przy dokonywaniu czynności oraz obecnie mniej już aktualną konieczność sprawowania kontroli państwa nad dokonywaniem czynności prawnych¹.

W niniejszym opracowaniu chciałbym zająć się problematyką właściwej wykładni art. 81 k.c. Przepis ten przez długie lata nie wzbudzał w doktrynie kontrowersji i nie doczekał się obszerniejszych rozważań zarówno w literaturze, jak i w orzecznictwie. Dopiero stosunkowo niedawno P. Gilowski² podniósł szereg wątpliwości co do rozumienia tego przepisu i spowodował tym samym, że zarówno w nauce prawa cywilnego, jak i w rozstrzygnięciach Sądu Najwyższego pojawiły się rozbieżności co do tego, jak należy właściwie rozumieć tę instytucję. Wydaje się zatem, że należy bliżej przyjrzeć się temu unormowaniu i podjąć próbę uporządkowania tej kwestii.

1. Pojęcie daty pewnej

Art. 81 k.c. stanowi o dacie pewnej czynności prawnej. Znaczenie tego przepisu przyjęto łączyć z problematyką formy czynności prawnych. Wskazuje na to choćby fakt jego umiejscowienia w systematyce kodeksu

---

¹ Por. m.in. Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 229.

² P. Gilowski, *Data pewna a forma oświadczenia woli z datą pewną*, Rejent 2001, nr 3, s. 31 i nast.

pośród zagadnień poświęconych właśnie formie. Ponadto kodeks cywilny posługuje się pojęciem „pisma z datą pewną” lub „formy pisemnej z datą pewną” (por. m.in. art. 329 § 1 k.c., art. 678 § 2 k.c., art. 98 ust. 2 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze³). Należy zatem stwierdzić, że art. 81 k.c. konstytuuje jedną z kwalifikowanych form czynności prawnych – formę pisemną z datą pewną.

Z art. 81 k.c. wynika, że data pewna czynności prawnej to data obiektywnie potwierdzona. Obiektywnie – tzn. w taki sposób, który pozwala uznać pewność daty osobom trzecim, nieuczestniczącym w czynności prawnej. Wypływa z tego wniosek, że czynność prawna z datą pewną to czynność wyrażona w dokumencie (a więc ujęta w formie pisemnej), którego istnienie w określonym czasie zostało obiektywnie potwierdzone.

Potwierdzenie takie najczęściej przyjmuje postać określonej klauzuli sporządzanej i poświadczanej notarialnie na dokumencie obejmującym treść czynności prawnej, której najistotniejszym elementem jest określenie daty, a przeważnie także godziny i minuty, w której doszło do kontaktu tego dokumentu z notariuszem. Data pewna może przyjąć także kształt umieszczonej na dokumencie i opatrzonej datą urzędowej pieczęci wskazującej, jaki organ zetknął się z tym dokumentem. Taka data będzie „pewna”, bowiem będzie pochodzić od osoby bezstronnej i wzmocniona będzie urzędowym autorytetem. Przecina to tym samym wątpliwości co do tego, czy data ta została umieszczona na dokumencie w sposób obiektywny i nie była przedmiotem manipulacji stron czynności prawnej.

Szczegółowe rozważania nad istotą regulacji art. 81 k.c. rozpocząć wypada od prezentacji koncepcji „tradycyjnej”, która utrwaliła się w literaturze i orzecznictwie przez wiele lat funkcjonowania instytucji daty pewnej w polskim prawie cywilnym. W myśl tego zapatrywania przepis ten wykładany jest jednolicie. Data pewna jest to data urzędowo poświadczona, skuteczna wobec osób nieuczestniczących w dokonaniu czynności prawnej z datą pewną⁴. Wyraża się w stwierdzeniu wiążącym te osoby, że czynność ta istniała już w określonym czasie. Przymiot daty pewnej

---

³ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku – Prawo upadłościowe i naprawcze – Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 z późn. zm.

⁴ Por. M. P i e k a r s k i, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, t. I, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 206.

uzyskuje się przez okazanie dokumentu notariuszowi, który wówczas poświadcza datę okazania⁵. Od daty poświadczenia okazania dokumentu ma on datę pewną. Czynność prawna uzyskuje datę pewną również w razie zajścia którejs z okoliczności opisanych w § 2 komentowanego art. 81 k.c., a więc także w razie stwierdzenia dokonania czynności w jakimkolwiek dokumencie urzędowym, oraz w razie umieszczenia na obejmującym czynność dokumencie jakiegokolwiek wzmianki przez organ państwowy, organ jednostki samorządu terytorialnego albo przez notariusza – od daty zajścia któregoś z tych zdarzeń. Także od daty śmierci osoby podpisanej na dokumencie datę złożenia jej podpisu na dokumencie uważa się za pewną⁶.

Tradycyjny pogląd kładzie nacisk na jednolitość instytucji daty pewnej i całego przepisu, który wylicza w kolejnych paragrafach przypadki, gdy można mówić, że czynność ma datę pewną. Pogląd ten nie różnicuje skutków daty pewnej w zależności od tego, która z okoliczności miała miejsce. Co istotne również, odwołuje się wyraźnie do daty istnienia dokumentu, nie zastrzegając, że poświadczona ma być data dokonania czynności prawnej. Forma pisemna z datą pewną ma na celu autorytatywne stwierdzenie, że dokument istniał w chwili poświadczenia daty, a co za tym idzie – czynność prawna objęta dokumentem była już dokonana⁷. Jednocześnie, jak się wskazuje – data pewna nie wyłącza „dopuszczalności dowodzenia, że oświadczenie woli zostało złożone wcześniej lub że czynność prawna dwustronna została dokonana w rzeczywistości przed tą datą”⁸. Warto też powołać orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1978 r. (III CRN 232/78)⁹, w którym znalazł wyraz pogląd, że zachowanie rygoru formy pisemnej z datą pewną jest możliwe w trybie określonym w art. 81 § 2 k.c. Data zdarzeń określonych

---

⁵ Por. M. Piekarski, *Kodeks cywilny. Komentarz*, s. 206.

⁶ Por. tamże, s. 207.

⁷ Z. Radwański, [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1985, s. 625.

⁸ Por. K. Piascki, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 88; tenże, *Kodeks cywilny. Księga pierwsza: Część ogólna. Komentarz*, Kraków 2003, s. 401; oraz A. Brzozowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2005, s. 355.

⁹ OSNCP 1979, nr 9, poz. 173.

w tym przepisie stanowi datę pewną, zaś „celem tego przepisu jest jedynie stwierdzenie, że dokument istniał w chwili dokonywania wzmianki”.

W ostatnich latach pojawiła się jednak nowa propozycja interpretacji art. 81 k.c. Za jej twórcę uważa się P. Gilowskiego¹⁰. Wskazał on, że przepis ten ma strukturę złożoną i trudno na jego gruncie mówić o jednolitym pojęciu daty pewnej. Zdaniem P. Gilowskiego uregulowanie art. 81 § 1 k.c. określa dwie definicje daty pewnej – formalną i realną¹¹.

Definicja formalna zawierać ma odpowiedź na pytanie: „która data jest datą pewną?”. Polega ona na ustanowieniu równoznaczności wyrażen „data pewna” i „data urzędowo poświadczona, w przypadku gdy ustawa wymaga tego dla ważności lub powstania określonych skutków czynności prawnej poświadczenia jej daty”. Odnosi się do daty urzędowo poświadczonej w sytuacji, gdy ustawa zastrzega kwalifikowaną formę pisemną z datą pewną¹².

Z kolei definicja realna to odpowiedź na pytanie: „co to znaczy, że data jest pewna?”. Jest to zatem data, która jest w określony sposób skuteczna wobec osób, które nie uczestniczyły w dokonaniu tej czynności¹³.

Znacznie istotniejsze od samego zdefiniowania są wnioski, jakie P. Gilowski z niego wyprowadza. Jego zdaniem definicja formalna jest znacznie węższa od definicji realnej. Powyższy wniosek autor wysnuwa, przeciwstawiając sobie brzmienie § 1 oraz § 2 i § 3 komentowanego art. 81 k.c. Wyrażenie „także” zawarte w § 2 wyraźnie wskazuje na odwołanie się do § 1 komentowanego przepisu i zawartej tam definicji daty pewnej. Jednakże, jak zauważa P. Gilowski, sytuacje i zdarzenia opisane w § 2 i § 3 nie stanowią „urzędowego poświadczenia daty”, o którym mówi § 1. Są to, jego zdaniem, zdarzenia o innym charakterze i dlatego § 2 nie odwołuje się do definicji formalnej (która mówi o urzędowym poświadczeniu daty), a jedynie do definicji realnej¹⁴. Co więcej, według P. Gilow-

---

¹⁰ Por. P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 31 i nast. Autor sam zaznacza, że opiera się na poglądzie, któremu jako pierwszy dał wyraz S. Grzybowski (*Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 251).

¹¹ Por. P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 34.

¹² Tamże, s. 34.

¹³ Tamże, s. 35.

¹⁴ Tamże, s. 34.

skiego, jedynie data pewna opisana w art. 81 § 1 k.c., określana datą pewną *sensu stricto*, konstytuuje kwalifikowaną formę pisemną określaną w literaturze jako forma pisemna z datą pewną¹⁵. Zdarzenia opisane w § 2 i § 3 nie realizują, w myśl tej koncepcji, szczególnej formy czynności prawnej, lecz stanowią jedynie ułatwienie dowodowe w ewentualnym procesie¹⁶.

Uzasadnienie powyższej koncepcji opiera się na założeniu, że art. 81 § 1 k.c. mówi o urzędowym poświadczeniu daty **dokonania** czynności prawnej¹⁷. Ma to wynikać stąd, że czynność prawna, dla której zastrzeżona została określona forma szczególna, musi być dokonana w tej właśnie formie, bowiem w braku odmiennego zastrzeżenia ustawowego brak formy od początku oznaczałby bezwzględną nieważność czynności. Tymczasem § 2 i § 3 komentowanego przepisu, wskazując wypadki, w których mamy do czynienia z datą pewną w rozumieniu wyłącznie realnym – wyraźnie mówią, że czynność prawna ma datę pewną od momentu zajścia opisanych w nich zdarzeń. W tych wypadkach najpierw są składane oświadczenia woli, dochodzi do dokonania czynności, a dopiero potem, po upływie pewnego czasu, dochodzi do uzyskania przez czynność przymiotu daty pewnej. Zdaniem P. Gilowskiego jest to nie do pogodzenia z celem i funkcją formy pisemnej z datą pewną¹⁸. Ponadto, zdaniem autora, stanowiłoby to niedopuszczalną sanację oświadczenia woli, które zostało złożone bez zachowania wymaganej prawem formy szczególnej, a zatem było od początku bezwzględnie nieważne¹⁹.

Stosownie do tych założeń, forma pisemna z datą pewną polegać ma na zachowaniu zwykłej formy pisemnej oraz urzędowym potwierdzeniu daty złożenia na piśmie oświadczenia lub oświadczeń woli²⁰. Urzędowego poświadczenia dokonuje notariusz i to tylko w tym samym dniu, w którym czynność zostaje zawarta²¹.

---

¹⁵ Tamże, s. 42.

¹⁶ Tamże, s. 56.

¹⁷ Tamże, s. 36.

¹⁸ Tamże, 37.

¹⁹ Por. K. K o c e m b a, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 19.11.2003 r. V CK 455/02*, Rejent 2004, nr 10, s. 134; P. P e ł c z y ń s k i, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 29.11.2005 r. III CZP 104/05*, OSP 2006, nr 7/8, s. 409.

²⁰ Por. S. G r z y b o w s k i, *Prawo cywilne...*, s. 248.

²¹ Por. P. G i l o w s k i, *Data pewna...*, s. 46.

Forma oparta na koncepcji P. Gilowskiego jest niewątpliwie bardzo rygorystyczna, bowiem zajęcie którejkolwiek z okoliczności opisanych w art. 81 § 2 i § 3 k.c. nie pozwala już na uzyskanie pewności daty, w której czynność zostaje dokonana. Jedyne znaczenie tych zdarzeń wyraża się w tym, że czynność prawna uzyskuje dodatkową datę odniesienia – wiadomo, że czynność została dokonana nie później niż w dacie poświadczonej²².

Wskazane ujęcie rygorystyczne wywarło wpływ na nowo powstające komentarze i nowsze orzecznictwo Sądu Najwyższego²³. Kilku autorów podzieliło koncepcję zaprezentowaną przez P. Gilowskiego w całej jej rozciągłości²⁴. Z kolei w innych wypowiedziach można dostrzec modyfikacje koncepcji rygorystycznej i poszukiwanie łagodniejszych rozwiązań.

W wypowiedziach kompromisowych panuje zgodność co do tego, że istnieje różnica między ujęciem daty pewnej z art. 81 § 1 k.c. a unormowaniem § 2 i § 3. Pewne rozbieżności stanowisk pojawiają się przy rozważaniu wniosków i konsekwencji dotyczących skutków zdarzeń opisanych w art. 81 k.c. i ich charakteru prawnego. Nie ma bowiem zgodności co do tego, czy zachowanie formy pisemnej z datą pewną możliwe jest wyłącznie w trybie urzędowego (notarialnego) poświadczania daty dokonania czynności prawnej, czy też zajęcie okoliczności opisanych w § 2 i § 3 również pozwala mówić o spełnieniu wymogów formy pisemnej z datą pewną.

Koncepcje te zakładają zrównanie w skutkach urzędowego poświadczania daty oraz zdarzeń opisanych w § 2 i § 3 art. 81 k.c.²⁵ Propozycja

---

²² Tamże, s. 39.

²³ Por. wyrok SN z dnia 12 kwietnia 2001 r. II CKN 1323/2000 (Rejent 2002, nr 4, s. 113); wyrok SN z dnia 19 listopada 2003 r., V CK 455/02 (LEX nr 141686); wyrok SN z dnia 29 listopada 2005 r., III CZP 104/05 (OSP 2006, nr 7/8, poz. 87).

²⁴ Por. K. K o c e m b a, *Glosa...*, s. 134; P. P e ł c z y ń s k i, *Glosa...*, s. 409; D. S z o s t e k, *Elektroniczna data pewna*, PPH 2003, nr 3, s. 23-25.

²⁵ M.in.: S. R u d n i c k i, [w:] S. D m o w s k i, S. R u d n i c k i, *Komentarz do kodeksu cywilnego*. Księga pierwsza: *Część ogólna*, Warszawa 2003, s. 333; M. G u t o w s k i, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2006, s. 192-193; Z. R a d w a ń s k i, *Prawo cywilne...*, s. 231 oraz Z. R a d w a ń s k i, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 149.

ta oparta jest na przyznaniu, że data pewna opisana w § 1 odnosi się do daty dokonania czynności prawnej. Niemniej jednak stwierdzenie dokonania czynności prawnej w jakimkolwiek dokumencie urzędowym czy też umieszczenie na dokumencie obejmującym czynność wzmianki, o których to sytuacjach mowa w art. 81 § 2 k.c., jest zrównane w skutkach z urzędowym poświadczeniem daty. Różnica sprowadza się do tego, że różny jest moment, od którego można mówić, że czynność ma datę pewną. W sytuacji opisanej w § 1 czynność ma formę pisemną z datą pewną od samego początku, natomiast w innym przypadku będzie zawarta w tej formie dopiero od momentu zajścia stosownego zdarzenia, z którym ustawa wiąże skutek w postaci pewności daty. Różny jest również przedmiot poświadczenia. W pierwszym wariantcie pewna będzie data dokonania czynności, zaś w drugim będziemy mieli pewność istnienia określonego dokumentu (i objętej nim czynności prawnej) w określonym punkcie czasowym. Tak czy inaczej, w myśl tego poglądu zachowanie formy pisemnej z datą pewną jest możliwe nie tylko w chwili składania oświadczeń – poprzez notarialne poświadczenie, lecz także *ex post*.

Stanowisko Sądu Najwyższego w przedmiotowej kwestii jest różnicowane i nie do końca ustalone. W orzeczeniu z dnia 12 kwietnia 2001 r. (II CKN 1323/2000)²⁶ znalazło jeszcze wyraz zapatrywanie, że „przymiot daty pewnej może być uzyskany w dokonanej czynności przez później zaistniałe zdarzenia przewidziane w art. 81 k.c.”. Jednakże w następnych orzeczeniach Sąd Najwyższy wypowiada się znacznie ostrożniej. W orzeczeniach z dnia 19 listopada 2003 r. (V CK 455/02)²⁷ oraz z dnia 29 listopada 2005 r. (III CZP 104/05)²⁸ można dostrzec zarys jeszcze innej koncepcji. Otóż Sąd Najwyższy dokonuje rozróżnienia skutków wystąpienia zdarzeń opisanych w art. 81 k.c. w zależności od tego, pod jakim rygorem zastrzeżony został wymóg zawarcia czynności w formie pisemnej z datą pewną. Jeżeli mamy do czynienia z zastrzeżeniem *ad eventum* (dla wywołania określonych skutków prawnych) – wówczas dopuszcza się także dochowanie formy *ex post*. Szczegółne skutki czynność będzie

---

²⁶ Rejent 2002, nr 4, s. 113.

²⁷ Lex nr 141686.

²⁸ OSP 2006, nr 7/8, poz. 87.

jednak wywoływać nie od momentu jej dokonania, lecz dopiero od chwili uzyskania przymiotu daty pewnej²⁹.

Zaproponowane rozwiązanie, w ujęciu Sądu Najwyższego, pozostaje aktualne jedynie na gruncie formy zastrzeżonej *ad eventum*. Odmawia się jego zastosowania w przypadku, gdy ustawa wymaga, aby czynność została zawarta w szczególnej formie pod sankcją nieważności. Zdaniem SN wówczas nie jest możliwe dochowanie formy *ex post*, gdyż wiązałoby się to z niedopuszczalną konwalidacją czynności prawnej. Czynność faktyczna poświadczenia urzędowego daty przesądza o samym dokonaniu tej czynności prawnej, stanowi jej element konstytutywny, bez którego nie powstaje skutek w postaci bytu oświadczenia woli jako czynności prawnej³⁰. Kwestia ta nie została jednak ostatecznie przesądzona w orzecznictwie, bowiem w orzeczeniu Sądu Najwyższego (III CZP 104/05) zastrzega się, że „przyjęcie występowania dwóch pojęć daty pewnej nie pociąga za sobą stwierdzenia, że wymóg dokonania czynności prawnej w formie pisemnej z datą pewną jest spełniony jedynie wówczas, gdy nastąpiło urzędowe poświadczenie daty dokonania czynności prawnej”³¹. Wydaje się zatem, że Sąd Najwyższy nie wyklucza możliwości zastosowania omówionej konstrukcji także w przypadku formy zastrzeżonej *ad solemnitate*, chociaż nie zajmuje też w tej kwestii wyraźnego stanowiska.

2. *Ratio legis* daty pewnej

Aby uzyskać wszechstronne spojrzenie na instytucję daty pewnej, konieczna jest analiza *ratio legis* unormowania art. 81 k.c. i przepisów do niego się odwołujących. Niewątpliwie podstawowym celem wprowadzenia wymogu formy pisemnej z datą pewną jest przeciwdziałanie antydatowaniu dokumentów. R. Longchamps de Berier w swoich rozważaniach dotyczących umowy najmu zawarł spostrzeżenie, że w przypadku gdy dochodzi do zbycia rzeczy najętej, istnieje niebezpieczeństwo zmywy pomiędzy dotychczasowym właścicielem tej rzeczy i najemcą.

---

²⁹ Tamże, s. 409 – forma pisemna z datą pewną „jest zachowana zarówno wówczas, gdy nastąpiło urzędowe poświadczenie daty dokonania czynności prawnej (w rozumieniu art. 81 § 1 k.c.) jak i wówczas, gdy czynność prawna uzyskała datę pewną na skutek zdarzeń wymienionych w art. 81 § 2 i § 3 k.c.”

³⁰ Tak właśnie SN w orzeczeniu V CK 455/02.

³¹ OSP 2006, nr 7/8, poz. 87, s. 409.

Jeśli przed zawarciem umowy sprzedaży nie mieli oni zawartej na piśmie umowy najmu, mogą sporządzić taką umowę i zaopatrzyć ją w datę wcześniejszą niż dokonana sprzedaż. Dodatkowo mogą do tej umowy wprowadzić postanowienia, które nie były w niej wcześniej zawarte, choćby dotyczące czasu trwania najmu³². W takiej sytuacji najbardziej zagrożone są interesy nabywcy rzeczy najętej i istniała potrzeba jego ochrony przed nielojalnością kontrahentów. Dlatego też uzależniono pozycję najemcy od tego, czy zawarta przez niego ze sprzedającym umowa najmu była pewna, tzn. ujawniona w księdze wieczystej, lub chociaż zawarta na piśmie z datą urzędowo potwierdzoną (art. 399 k.z.).

Wskazany przez R. Longchamps de Berier'a cel takiego unormowania pozostaje aktualny do dziś. Obecnie art. 678 § 2 k.c. przewiduje podobną regulację – w sytuacji, gdy w trakcie trwania umowy najmu dochodzi do zbycia jego przedmiotu, nowy właściciel wstępuje w prawa i obowiązki wynajmującego. Może jednak wypowiedzieć umowę najmu z zachowaniem ustawowych terminów wypowiedzenia (art. 678 § 1 k.c.). Możliwości tej nie ma, jeżeli umowa najmu była zawarta na czas oznaczony i ma formę pisemną z datą pewną (art. 678 § 2 k.c.). Pozycja najemcy, który ma umowę zawartą na czas oznaczony w wymaganej formie, jest więc stosunkowo silna, a jego interesy należyście chronione³³. Także nabywca rzeczy najętej ma pewność, że umowa nie została spreparowana na potrzeby chwili.

Istotnemu poszerzeniu uległ obecnie katalog czynności prawnych, gdzie szczególne znaczenie ma ustalenie chronologii zdarzeń, w szczególności kolejności następowania w czasie zawierania określonych umów. Ryzyko fałszowania dat zawieranych umów szczególnie widoczne jest w sytuacji, gdy mamy do czynienia z dłużnikiem niewypłacalnym lub będącym przynajmniej u progu niewypłacalności. Istnieje bowiem ryzyko, że dłużnik wejdzie w nieformalne porozumienia z niektórymi spośród wierzycieli i zawrze z nimi antydatowane umowy powierniczego przeniesienia praw na zabezpieczenie wykonania zobowiązań względem tych właśnie wie-

---

³² Por. R. Longchamps de Berier, *Uzasadnienie do projektu kodeksu zobowiązań*, Komisja Kodyfikacyjna, Podkomisja Prawa o Zobowiązaniach, Warszawa 1939, z. 8, s. 150 i nast.

³³ A. Szpunar, *Wypowiedzenie najmu zawartego na czas oznaczony*, Rejent 1996, nr 6, s. 18.

rzycieli. Tym sposobem osoby pozostające w zmowie z dłużnikiem uzyskają mocne zabezpieczenie wyegzekwowania swoich należności, kosztem pozostałych wierzycieli, którzy w takie porozumienie nie weszli. Tym samym zmniejszy się też pula majątku dostępnego dla ogółu kontrahentów upadłego. Z tego względu ustanowiony został art. 101 ust. 2 pr. upadł. napr.³⁴, zgodnie z którym „umowa przeniesienia własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa zawarta w celu zabezpieczenia wierzytelności jest skuteczna wobec masy upadłości, jeżeli została zawarta w formie pisemnej z datą pewną”. Jest to przykład wyraźnie wskazujący na to, jaką rolę w obrocie pełni opatrywanie pisma datą pewną. W tej konkretnej sytuacji chodzi o zabezpieczenie wierzycieli czy też, szerzej ujmując – osób trzecich w stosunku do stron umowy, od których wymaga się, by opatryli dokument datą pewną – przed nielojalnym działaniem osób dokonujących czynności. W szczególności jest to ochrona przed zmową prowadzącą do antydatowania umów o powierniczym przeniesieniu praw³⁵. W orzeczeniu III CZP 104/05³⁶ Sąd Najwyższy odnosi się do *ratio legis* art. 101 ust. 2 pr. upadł. napr. Wskazane zostało, że celem tego przepisu jest „zapobieżenie możliwości zmowy upadłego dłużnika z jednym czy też niektórymi spośród wierzycieli przez antydatowanie, zawartej już po ogłoszeniu upadłości, umowy przeniesienia własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa, zawartej dla zabezpieczenia wierzytelności.” Umowa taka mogłaby prowadzić do pogorszenia sytuacji innych wierzycieli upadłego³⁷.

Wskazany przykład zastrzeżenia formy pisemnej z datą pewną dotyczy rygoru *ad eventum*. W obecnie obowiązującym prawie można jednak wskazać także przypadek zastrzeżenia tej szczególnej formy pod sankcją nieważności czynności prawnej. Dotyczy on umowy zastawu na prawach. Art. 329 k.c. zastrzega dla tej czynności prawnej formę pisemną z datą pewną i, w braku odmiennego uregulowania, stosuje się art. 73

---

³⁴ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 z późn. zm.) – dalej: pr. upadł. napr.

³⁵ A. Małarewicz, A. Sobolewska, *Sytuacja prawna wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika w świetle nowego prawa upadłościowego i naprawczego*, Radca Prawny 2003, nr 6, s. 52.

³⁶ OSP 2006, nr 7/8, poz. 87, s. 408.

³⁷ Tamże, s. 409.

§ 2 k.c. – tzn. mamy do czynienia z formą pod sankcją nieważności. W doktrynie³⁸ wskazuje się, że uzasadnienie tego wymogu kryje się w tym, iż w przypadku czynności prawnych zabezpieczających wierzytelności istnieje konieczność precyzyjnego ustalenia kolejności chronologicznej ustanawiania zastawów³⁹. Kwalifikowana forma umowy zastawu na prawie ma zatem na celu zabezpieczenie uprawnień osób, których roszczenia wynikają z wcześniej lub później zawartych umów⁴⁰.

Powyższe przykłady zastrzeżenia formy pisemnej z datą pewną pozwalają wyciągnąć pewne wnioski co do funkcji tej instytucji. Niewątpliwie wskazują one, że podstawowym zadaniem stwierdzenia pewności daty czynności prawnej jest ustalenie, że w określonym czasie umowa była już zawarta. Zastrzeżenie tej formy kwalifikowanej znajdujemy zatem przede wszystkim przy czynnościach, których skutki mają duże znaczenie dla osób trzecich względem stron umowy. Ochrona tych osób gwarantowana jest z jednej strony utrwaleniem treści czynności prawnej na piśmie, a z drugiej strony – pewnością istnienia tej czynności w określonym czasie.

W doktrynie wskazuje się również, że ustalenie daty czynności prawnej ma szczególne znaczenie dla stwierdzania, kiedy powstały albo ustały skutki prawne danej czynności⁴¹. K. Kocemba zwraca uwagę, że urzędowe poświadczenie daty zaświadcza nie tylko o dacie zaistnienia skutków oświadczenia woli, ale również o samym dokonaniu czynności prawnej⁴². Myśl tę mocno akcentuje w swoich rozważaniach również P. Gilowski, który zaznacza, że funkcja materialnoprawna daty pewnej wyraża się w niewzruszalnym ustaleniu daty zmiany stosunków prawnych. Jego zdaniem dzięki dacie pewnej jest możliwe ustalenie kolejności powstawania stosunków prawnych, gdyż jest to data, w której powstają określone skutki danej czynności⁴³.

---

³⁸ R. Troicka-Sosińska, *Umowa zastawu na prawach*, Monitor Prawniczy 1997, nr 11, s. 466. Autorka odwołuje się do art. 310 k.c.

³⁹ K. Korus, [w:] M. Chudzik, I. Karasek, K. Korus, M. Olczyk, M. Porzycki, *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2006, s. 291. Autor wskazuje na szczególne znaczenie zasady *prior tempore potior iure*.

⁴⁰ R. Troicka-Sosińska, *Umowa zastawu...*, s. 467.

⁴¹ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, teza 1 do art. 81 k.c., s. 333.

⁴² K. Kocemba, *Glosa...*, s. 136.

⁴³ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 42.

Ujęcie funkcji daty pewnej zaproponowane przez P. Gilowskiego zmierza do konkluzji, że *ratio* tej regulacji jest zachowane tylko, gdy pewna jest data złożenia oświadczeń woli. Jedynie urzędowe poświadczenie daty *sensu stricto* pozwala na zachowanie celu zastrzeżenia formy pisemnej z datą pewną. Wystąpienie daty pewnej w następstwie innych zdarzeń (o których mowa w art. 81 § 2 i § 3 k.c.) jest niewystarczające dla realizacji wskazanej funkcji formy. Nie jest bowiem wówczas wykluczony dowód, że dana czynność miała miejsce w dacie innej (wcześniejszej) niż data, której ustawa przyznaje walor pewności. W związku z tym nie byłoby pewności, kiedy powstały skutki danej czynności prawnej i jak ustalić kolejność dokonywanych czynności względem siebie⁴⁴.

Z tak zaproponowanym podejściem do problemu daty pewnej trudno się zgodzić. Duże wątpliwości budzi kategoryczne stwierdzenie, że funkcje przypisywane dacie pewnej są realizowane wyłącznie wtedy, gdy ustalona urzędowo data pewna pokrywa się z datą złożenia na piśmie oświadczeń woli⁴⁵. Wydaje się, że takie stwierdzenie wynika z niewłaściwego zrozumienia istoty tej instytucji i *ratio*, które przesądziło o ustanowieniu wymogu uzyskania daty pewnej przy konkretnych czynnościach prawnych. Art. 81 § 2 k.c., wymieniając okoliczności skutkujące pewnością daty czynności prawnej, wyraźnie zaznacza, że pewność istnieje dopiero od chwili zajścia tych zdarzeń. Wydaje się, iż z reguły takie stwierdzenie będzie wystarczało dla ustalenia kolejności powstawania stosunków prawnych.

Sama chwila złożenia oświadczeń woli może bowiem nie być tak istotna, jeżeli wyjdziemy z założenia, że określone skutki dokonania takiej czynności powstawać będą dopiero od chwili uzyskania przez pismo przymiotu daty pewnej. Wówczas nie będzie miało tak wielkiego znaczenia to, czy data poświadczona jest tożsama z datą wskazaną jako data zawarcia umowy. Skutki przewidziane przez ustawę powstawać będą dopiero od chwili, gdy data czynności staje się pewna.

---

⁴⁴ Tamże, s. 43.

⁴⁵ Tak m.in. P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 41-44; K. Kocemba, *Glosa...*, s. 144; P. Poździej, A. Dudzic, *Nabywanie nieruchomości w Polsce przez osoby fizyczne i prawne z Unii Europejskiej (Uwagi na tle stanowiska negocjacyjnego)*, Rejent 2002, nr 12, s. 134-137; S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej...*, s. 248.

Potwierdzenie takiego zapatrywania znajdujemy w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Jak wskazuje się w orzeczeniu V CK 455/02 „istotne jest czy czynność, do której (organ, o jakim mowa w § 2 art. 81 k.c. – dokonujący wzmianki lub stwierdzenia dokonania czynności) się odniósł, nie budzi zastrzeżeń co do faktu jej dokonania w porównaniu z czynnością, która podlega ocenie pod kątem legitymowania się datą pewną⁴⁶. Podobnie Sąd Najwyższy w orzeczeniu III CRN 232/78 – „celem przepisu art. 81 § 2 pkt 2 k.c. jest jedynie to, aby zostało stwierdzone, że dokument istniał w chwili dokonywania wzmianki, bez wnikania w jego treść⁴⁷. Podobnie ujmuje tę kwestię A. Brzozowski, który stwierdza, że wymaganie formy pisemnej z urzędowym poświadczeniem daty ma na celu urzędowe stwierdzenie, że dokument istniał w chwili poświadczenia – a więc „kontrakt wyrażony w jego treści został zawarty⁴⁸. Ostateczne potwierdzenie słuszności tej konkluzji znajdujemy w orzeczeniu III CZP 104/05, gdzie Sąd Najwyższy wyraźnie stwierdza, że jest oczywiste, iż uzyskanie przez czynność prawną daty pewnej w sposób unormowany w art. 81 § 2 i § 3 k.c. nie prowadzi do obejścia zastrzeżenia formy z datą pewną. Data pewna, także *sensu largo* – a więc data istnienia dokumentu, a nie tylko data zawarcia umowy – zaświadcza bowiem, że umowa powierniczego przeniesienia praw została sporządzona przed ogłoszeniem upadłości⁴⁹. O dochowaniu wymogu formy, w braku wyraźnego stwierdzenia ustawodawcy, świadczy data pewna nie późniejsza niż data wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika⁵⁰.

Uwagi te zachowują aktualność wobec wszystkich unormowań, gdzie została zastrzeżona data pewna – także w odniesieniu do unormowanego w art. 590 k.c. zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej czy też przewidzianego w art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego⁵¹ wymogu zawarcia umowy dzierżawy nieruchomości rolnej na piśmie z datą pewną. To ostatnie uregulowanie dotyczy powstania prawa pier-

---

⁴⁶ Lex nr 141686.

⁴⁷ OSNCP 1979, nr 9, poz. 173.

⁴⁸ A. B r z o z o w s k i, *Kodeks cywilny – Komentarz...*, s. 351 Autor jednocześnie zrównuje znaczenie notarialnego poświadczenia i okoliczności z art. 81 § 2 k.c.

⁴⁹ OSP 2006, nr 7/8, poz. 87, s. 409.

⁵⁰ A. M a l a r e w i c z, A. S o b o l e w s k a, *Sytuacja prawna wierzyciela...*, s. 52.

⁵¹ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. z 2003 r. Nr 64, poz. 592).

wokupu na rzecz dzierżawcy. Uzależnione jest ono od tego, czy umowa dzierżawy była wykonywana przez co najmniej 3 lata. Okres ten liczony jest właśnie od dnia uzyskania przez tę umowę daty pewnej⁵². Nie ma przy tym znaczenia, kiedy ta umowa została zawarta, istotna jest pewność, że była wykonywana przez co najmniej 3 lata. Nie wydaje się, żeby intencją ustawodawcy było pozbawienie prawa pierwokupu wszystkich dzierżawców, którzy w dniu zawierania umowy dzierżawy, przed zamknięciem kancelarii notarialnych, nie udali się tam celem poświadczenia daty złożenia oświadczeń woli. Tymczasem takie rozwiązanie sugeruje nam konsekwentne opowiedzenie się za koncepcją P. Gilowskiego. Wydaje się, że właściwe jest bardziej liberalne ujęcie tej kwestii. Zupełnie wystarczające będzie, gdy w okresie późniejszym strony dokonają takiego poświadczenia, ewentualnie przy okazji innych czynności urzędowych dokument obejmujący umowę dzierżawy uzyska datę pewną.

W mojej opinii, dla realizacji wskazanych funkcji przypisywanych formie pisemnej z datą pewną wystarczające jest ustalenie pewności daty, w której istniał dokument. Mamy wówczas możliwość wyczerpującego ustalenia kolejności zdarzeń, w szczególności kolejności powstawania stosunków prawnych. Trzeba jednak dodać, że konieczne jest założenie, że czynności prawne, dla których wymagana jest forma pisemna z datą pewną nie wywołują związanych z tą formą skutków dopóty, dopóki dokument nie zostanie zaopatrzony w datę pewną.

Nie ulega wątpliwości, że w interesie samych stron jest jak najszybsze uzyskanie stosownego poświadczenia czy też wzmianki na dokumencie – szczególnie przy umowie zastawu na prawie. Do tego czasu czynność przez nie dokonana nie będzie wywoływać wszystkich zamierzonych skutków prawnych. Ponadto istnieje ryzyko, że kontrahent zachowa się nielojalnie i dokona dalszych czynności prawnych⁵³. Decydujące zatem dla wywołania skutku w postaci ustanowienia zastawu będzie dopełnienie wymaganej formy przez uzyskanie poświadczenia daty⁵⁴. Dlatego najroz-

---

⁵² Z. Truszkiewicz, *Przeniesienie własności nieruchomości rolnej w świetle ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego (część II)*, Rejent 2003, nr 11, s. 122.

⁵³ K. Korus, *Obrót wierzytelnościami...*, s. 303-304.

⁵⁴ Przypomina to sytuację opisaną w art. 67 ustawy o księgach wieczystych i hipotece (dalej: u.k.w.h.) – hipoteka nie zostanie ustanowiona, póki nie zostanie dokonany stosowny wpis w księdze wieczystej.

sądniej jest zawrzeć w umowie stosowną klauzulę, która ze stron ma obowiązek uzyskać datę pewną dla czynności i w jakim trybie.

Istnieje również możliwość uzyskania takiej skuteczności także w sytuacji, gdy same strony nie dokonały owego poświadczenia – poprzez odwołanie się do okoliczności wymienionych w art. 81 § 2 i § 3 k.c. Wskazuje to dość jednoznacznie, że priorytetem dla ustawodawcy jest osiągnięcie zamierzonego celu regulacji – stwierdzenie pewności daty istnienia dokumentu i zachowanie ważności czynności prawnej, a nie rygorystyczny formalizm w odniesieniu do stron czynności prawnej, który w praktyce będzie mnożył przypadki nieważności.

3. Skutki daty pewnej

Po tych uwagach dotyczących funkcji daty pewnej, rozważyć należy, na czym polega skutek opatrzenia dokumentu stosownym poświadczeniem. Art. 81 § 1 k.c. zawiera stwierdzenie, że poświadczenie daty jest skuteczne także względem osób nieuczestniczących w czynności prawnej. Kodeks cywilny nie wskazuje jednak, w czym owa skuteczność ma się przejawiać⁵⁵. Także w literaturze trudno napotkać pogłębioną analizę tego zagadnienia. Z. Radwański proponuje określenie, iż mamy tu do czynienia ze stwierdzeniem wiążącym również osoby, które nie biorą udziału w dokonywanej czynności, że czynność ta została dokonana w określonym czasie⁵⁶, brak jednak wyjaśnienia, na czym ów stan związania polega.

W doktrynie zaproponowane zostało, aby wskazówek poszukiwać w unormowaniach kodeksu postępowania cywilnego, wśród przepisów poświęconych dowodom z dokumentów⁵⁷. Stosownie do art. 247 k.p.c., w przypadku, gdy mamy do czynienia z dokumentem obejmującym czynność prawną, nie jest dopuszczalny dowód ze świadków lub przesłuchania stron przeciwko osnowie lub ponad osnowę dokumentu. Jest tak jednak tylko wówczas, gdy chodzi o spór między stronami tej czynności. Jest to zasada, od której wyjątek w postaci dopuszczenia takiego dowodu przewidziany jest w sytuacji, gdy wymagają tego szczególne

---

⁵⁵ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 35.

⁵⁶ Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 231, nb. 509.

⁵⁷ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 35.

okoliczności sprawy i nie prowadzi to do obejścia przepisów o formie czynności prawnych pod rygorem *ad solemnitatem*. Ograniczenia te nie dotyczą jednak kwestii prawdziwości dokumentu⁵⁸.

Należy się zgodzić z twierdzeniem P. Gilowskiego, że data widniejąca na dokumencie obejmującym czynność prawną jako data jego sporządzenia, jest elementem osnowy dokumentu⁵⁹. Między stronami czynności zatem, co do zasady, nie będzie dopuszczalny dowód dokonania tej czynności w innej dacie, chyba że podważana będzie prawdziwość samego dokumentu. Byłby to bowiem dowód przeciwko lub ponad osnowę dokumentu. Stan tego związania nie dotyczy jednak osób niebiorących udziału w dokonaniu tej czynności prawnej. Tymczasem data, w której oświadczenia woli były już złożone, może przedstawiać istotne znaczenie także dla osób trzecich, nie tylko dla samych stron⁶⁰. W interesie osób, które nie uczestniczyły w dokonaniu czynności prawnej, może być poznanie rzeczywistej daty dokonania takiej czynności prawnej, gdyż niezadowalające może być poprzestanie na twierdzeniu stron czy też oparcie się na dacie zawartej w treści dokumentu, który mógł być przecież przez strony opatrzony datą wsteczną.

Na gruncie poczynionych uwag P. Gilowski dochodzi do wniosku, że skuteczność daty pewnej wobec osób nieuczestniczących w dokonaniu udokumentowanej czynności prawnej wyraża się w rozciągnięciu zakresu zastosowania art. 247 k.p.c. także na postępowania z udziałem tych osób trzecich⁶¹. Ponadto zwraca on uwagę, że ograniczenie w odniesieniu do stron czynności dotyczy tylko sytuacji, gdy zastrzeżona została forma pod rygorem nieważności. Tymczasem art. 81 k.c. przewiduje skuteczność poświadczenia daty wobec osób trzecich także w sytuacji zastrzeżenia formy *ad eventum*⁶². Zdaniem tego autora, złożenie oświad-

---

⁵⁸ K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993 r. s. 67-72; T. Erciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2004, s. 523-526; E. Droid, [w:] *System prawa prywatnego...*, s. 121.

⁵⁹ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 36.

⁶⁰ S. Grzybowski, *Prawo cywilne...*, s. 251.

⁶¹ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 36.

⁶² Tamże, s. 36.

czeń woli w formie pisemnej z datą pewną skutkuje wyłączeniem dopuszczalności prowadzenia dowodu ze świadków lub przesłuchania stron na fakt dokonania tej czynności w innej dacie niż poświadczona. Byłoby to zatem niewzruszalne domniemanie prawne, że czynność została dokonana w obustronnie ograniczonym przedziale czasu – „w obrębie jednej doby określonej datą kalendarzową”⁶³.

Wskazany wyżej skutek autor przypisuje wyłącznie dacie pewnej *sensu stricto*, a więc uregulowanej w art. 81 § 1 k.c. Znaczenie daty pewnej *sensu largo* w ujęciu art. 81 § 2 i § 3 k.c. jest, jego zdaniem, radykalnie odmienne i wyraża się w powstaniu jedynie wzruszalnego domniemania, wyrażającego się w konkluzji, że czynność prawna nie została dokonana w dacie późniejszej niż data określona jako pewna. Wykluczony będzie dowód na to, że „czynność prawna miała miejsce w dacie późniejszej niż data pewna na zasadzie art. 81 § 2 k.c.”⁶⁴ Uregulowanie to jednak nie wyłącza dopuszczalności dowodzenia, że dokonanie czynności nastąpiło wcześniej, przed tą datą⁶⁵. Zawarte w art. 81 § 2 k.c. wyrażenie „ma datę pewną od daty dokumentu urzędowego lub wzmianki” powinno być zatem rozumiane w ten sposób, że dokument obejmujący daną czynność prawną uzyskuje dodatkową płaszczyznę odniesienia, wyrażającą się w dacie pewnej⁶⁶.

Efektom tak zaproponowanego podejścia do skuteczności daty pewnej jest konkluzja, że wymagana w niektórych przypadkach przesłanka w postaci uzyskania przez czynność daty pewnej spełniona jest wyłącznie w sytuacji, gdy dochodzi do urzędowego poświadczenia daty złożenia na piśmie oświadczenia woli.

Tak sformułowane założenia wyjaśnienia skutku daty pewnej wymagają podjęcia polemiki z autorem. Trudno się zgodzić z zapatrywaniem, że tylko data złożenia oświadczeń woli ma znaczenie dla osób, które nie biorą udziału w dokonywaniu czynności. W przeważającej większości przypadków będziemy mieli do czynienia z sytuacją, gdy osoba trzecia

---

⁶³ Tamże, s. 36.

⁶⁴ Tamże, s. 38.

⁶⁵ Por. Por. K. Piasecki, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 88; *Kodeks cywilny*. Księga pierwsza: Część ogólna. Komentarz, Kraków 2003, s. 401; oraz A. Brzozowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, s. 355.

⁶⁶ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 37.

będzie zainteresowana ustaleniem ponad wszelką wątpliwość, że dana czynność miała miejsce **przed zdarzeniem prawnym**, które ma dla niej znaczenie (może to być ogłoszenie upadłości dłużnika, zawarcie umowy sprzedaży, wszczęcie postępowania egzekucyjnego itp.). Zdecydowanie mniejszą doniosłość będzie miała dla osoby trzeciej sama data złożenia oświadczenia woli. Ważne jest tylko to, by ustalić chronologię zdarzeń w czasie tak, aby wykluczyć możliwość oszustwa dokonanego przez strony czynności, skierowanego na naruszenie interesów osoby trzeciej (najczęściej będzie to wierzyciel jednej ze stron). Ustawodawca, uwzględniając ryzyko takich zachowań i jego konsekwencje, w niektórych sytuacjach chroni osobę trzecią przed konsekwencjami umów, których istnienie w danej chwili nie jest pewne. Wyraźnie wskazuje zatem, kiedy data czynności prawnej nie budzi wątpliwości i czyni to poprzez odesłanie do art. 81 k.c. Z reguły zatem cele przypisane przez ustawodawcę i związane z datą pewną są wystarczająco realizowane przy oparciu się na urzędowym ustaleniu, że czynność prawna miała miejsce **nie później** niż w dacie, której przyznano walor pewności.

Znaczenie prawne i właściwy skutek daty pewnej kryje się w powstaniu skuteczności danej czynności prawnej wobec osób trzecich, nieuczestniczących w dokonaniu czynności prawnej. Tak długo, jak dokument nie posiada waloru pewności, nie można podnosić wobec osób trzecich faktu zawarcia określonej czynności prawnej, nie jest ona bowiem wobec nich skuteczna. Ponadto osoba trzecia nie może podnosić zarzutu, że czynność została dokonana później niż stwierdza to data poświadczenia.

Nieco odmiennie należy spojrzeć na tę kwestię w sytuacji, gdy czynność musi być dokonana w formie pisemnej z datą pewną pod rygorem nieważności. Sytuacja ta obecnie dotyczy jedynie umowy zastawu na prawie. Po rozważeniu funkcji i charakteru daty pewnej można zaryzykować twierdzenie, że w przypadku takiego zastawu skutkiem prawnym, jaki wiąże się z opatrzeniem umowy datą pewną, jest ustanowienie zastawu. Moim zdaniem umowa zastawu na prawie sporządzona w zwykłej formie pisemnej, bez potwierdzenia daty, zostaje zawarta, jednakże skutek w postaci ustanowienia zastawu na prawie powstanie dopiero w chwili, gdy czynność prawna uzyska datę pewną. Przypomina to uregulowanie hipoteki, dla której powstania wymaga się dokonania wpisu w księdze

wieczyste] (por. art. 67 u.k.w.h.)⁶⁷. Co więcej – jedynie chwila ustanowienia zastawu na prawie – chwila, kiedy ten zastaw ostatecznie powstaje, ma znaczenie dla osób trzecich. Żadna chwila wcześniejsza nie będzie dla nich istotna, gdyż zastaw nie mógł zostać ważnie ustanowiony wcześniej niż w chwili poświadczenia daty.

Należy się zgodzić z poglądem P. Gilowskiego o powstawaniu domniemania faktu dokonania czynności nie później niż w chwili poświadczenia daty⁶⁸. Moim jednak zdaniem, odmiennie niż zakłada to P. Gilowski, uwaga ta pozostaje aktualna w odniesieniu do całego przepisu art. 81 k.c. Urzędowe poświadczenie daty, o którym mowa w § 1 wspomnianego przepisu, odnosi się nie tyle do dnia złożenia oświadczeń woli, lecz do określonej czynności urzędowej, wyrażającej się w poświadczeniu daty istnienia dokumentu. Zawsze zatem powstawać będzie domniemanie dokonania czynności nie później niż w dniu uzyskania pewności daty. Ponadto będzie to domniemanie niewzruszalne, gdyż ewentualne wykazanie faktu dokonania czynności wcześniej niż w tej dacie nie prowadzi do podważenia domniemania⁶⁹.

Należy w tym miejscu poczynić także uwagę odnośnie do postawionej przez P. Gilowskiego tezy, jakoby w efekcie zastosowania konstrukcji daty pewnej *sensu stricto* powstawało niewzruszalne domniemanie prawne, że czynność została dokonana w obustronnie ograniczonym przedziale czasu – „w obrębie jednej doby określonej datą kalendarzową”⁷⁰. Należy zwrócić uwagę na fakt, że dla ustalenia kolejności zdarzeń prawnych znaczenie może mieć nawet kwestia godzin i minut, a nie tylko dat. Z tego

---

⁶⁷ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.).

⁶⁸ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 36-40.

⁶⁹ Nie jest bowiem wykluczony dowód na fakt dokonania czynności prawnej przed datą, uznaną za pewną. W przypadku umowy zastawu na prawie będzie to jednak dowód bezprzedmiotowy, bo zastaw zostaje ostatecznie ustanowiony dopiero wraz z poświadczeniem daty. Także w odniesieniu do umów, dla których forma z datą pewną wymagana jest *ad eventum* dowód taki nie zmieni faktu, że skutki szczególne powstaną dopiero z chwilą poświadczenia. Wykazanie, że umowa zawarta została wcześniej nie zmieni faktu, że w okresie wcześniejszym tych szczególnych skutków prawnych czynność nie wywoływała. Mogła jednak wywoływać inne skutki, niezależne od opatrzenia dokumentu obejmującego czynność datą pewną.

⁷⁰ P. Gilowski, *Data pewna...*, s. 36.

też względu, przy dokonywaniu poświadczenia daty okazania dokumentu przez notariusza, stosownie do art. 99 § 1 pr. not.⁷¹, notariusz na życzenie stron poświadcza także godzinę i minutę okazania tego dokumentu. Dla prawidłowego dopełnienia formy pisemnej z datą pewną wystarczy spełnienie przesłanek z art. 81 § 2 i § 3 k.c., jednak dla wzmocnienia swojej pozycji dowodowej w ewentualnym procesie warto jest skorzystać z poświadczenia notarialnego.

---

⁷¹ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 z późn. zm.).